

## Előzetes jelentés az aquincumi polgárváros keleti (gázgyári) temetőjében 2007-ben végzett feltárásokról

(Budapest, III. ker., Záhony utca 7., Graphisoft park, Hrsz.: 19333/48)

2007. március 20. és 2007. július 11. között befejeztük az előző évben megkezdett megelőző feltárásokat a Graphisoft parkban, a tervezett mélygarázsos, 'H' jelű irodaépület helyén. Az ásások a telek délnyugati, valamint egy kis felületen a terület északkeleti végén, egy betonalapozások által erőteljesen megbolygatott területen folytak. (1. kép)

A munka során közel 3000 m<sup>2</sup>-es területet tártunk fel a 2006-ban megkezdett 10×10 m-es szelvényrendszerrel folytatva (Az ásások előzményeiről és a lelőhelyről ld.: LASSÁNYI 2006 és LASSÁNYI 2007)

A terület délnyugati részét északkelet–délnyugat irányban egy betonbunker bolygatta meg és a délkeleti részen további modern bolygatásokat dokumentáltunk. A feltárás legdélebbi részén az egykori talajfelszínben egy mélyebb terepesést észleltünk, északon pedig egykor kiemelkedés lehetett, amelyet azonban a Gázgyár építéskor legyalultak.

A bolygatások által érintett zónákon kívül mindenütt római kori sírok kerültek elő. A 2007-es szezonban összesen több mint 302 római kori temetkezést tártunk fel. A sírok közül – a jelenlegi feldolgozottság alapján – 169 hamvasztásos, (2. kép) 133 csontvázas temetkezés, (3. kép) amelyekből 32 gyermek- és csecsemőtemetkezés, kettő téglasír egy pedig kőláda-sír.

## Preliminary report on the excavations conducted in the eastern (Gas Factory) cemetery of the Aquincum Civil Town in 2007

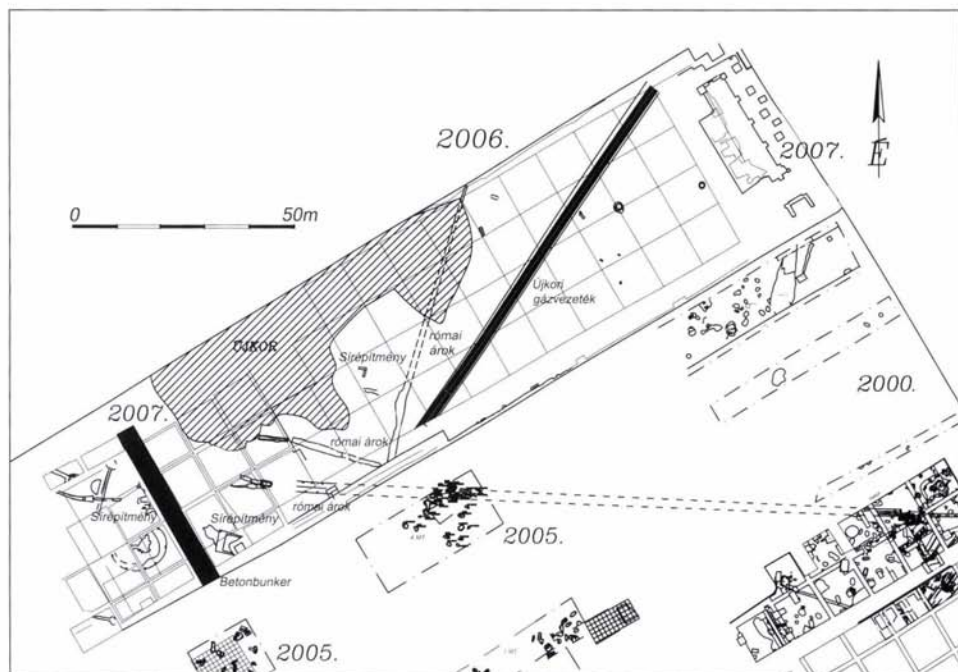
(Budapest III, 7 Záhony Street, Graphisoft Park, Lrn: 19333/48)

Between March 20 and July 11, 2007, the preventive excavations started last year in the area of an office building 'H' with a planned deep parking in the Graphisoft Park was completed. The excavation was conducted in the southwestern part of the lot and over a small surface in the northeastern part of the territory in an area that was badly disturbed by concrete foundations. (Fig. 1)

Nearly 3000 m<sup>2</sup> were uncovered during the investigations. The system of 10 m × 10 m large cuts stated in 2006 was continued. (On the antecedents of the excavation and the site see LASSÁNYI 2006 and LASSÁNYI 2007)

A concrete bunker disturbed the historical layer sequence in a northeast-southwest direction in the southwestern part of the territory. Further modern disturbances were documented in the southeast section. In the southernmost part of the excavation, a deeper depression was observed in the former surface although there must have been an elevation in the north which was levelled at the time the Gas Factory was built.

Roman period graves were found everywhere where the earth was not disturbed. More than 302 Roman period burials were uncovered in the 2007 excavation season. At the present stage in the analysis it can



1. kép: A 2006-2007. évi ásások összesítő rajza  
 Fig. 1: General plan of the 2006-2007 excavations

A feltárt sírtípusok hasonlóak voltak a 2005-2006-ban feltárt temetkezésekhez, ugyanakkor itt, a terület délnyugati részén a csontvázás sírok jelentős részét – feltehetően még az ókorban – kirabolták. Az alacsonyabban fekvő délnyugati rész vizezsebb talajrétegében, két melléklet nélküli koporsós sírban a koporsódeszkák is jól megfigyelhetőek voltak (1219. és 1259. sír).

Az előző évek feltárásaihoz hasonlóan a legkorábbi római kori objektumokat itt is a hosszan követhető, keskeny, egyenes árok jelentették. A területen két ilyen párhuzamos kelet–nyugati árok folytatását dokumentáltunk.

A terület délnyugati részén több nyomát észleltük római kori sírípítményeknek: Az ásás során két négyszögletes sírkertet és egy kisebb körárkot találtunk. A minden

be said that 169 of the graves were cremation burials (Fig. 2). A total of 133 graves contained inhumation burials (Fig. 3). Of these, 32 were infant and baby burials, two were brick graves and one grave contained stone casket.

The types of graves uncovered were similar to those unearthed in 2006, only most of the inhumation burials in the southwestern part of the territory had been robbed, probably in Antique times. Even the planks of the coffins could be observed in two coffin graves without grave goods that were found in the moister soil of the lower lying southwest part of the cemetery (graves nos. 1219 and 1259).

Similarly to last year's excavations, the earliest Roman period features were represented by long, narrow and straight

bizonytalán még a római korban visszabontott sírkereteknek (4. kép) nagyrészt csak a falalapozását sikerült dokumentálnunk, de a területen elszórva előkerült három, a sírkert falához tartozó, félköríves metszetű, faragott záróelem (*lorica*). Mindkét feltárt építmény a fő égtájaknak megfelelően volt tájolva.

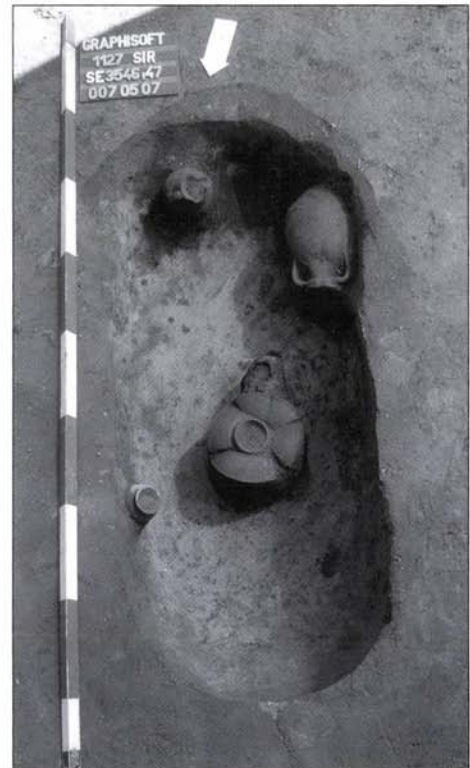
Abból a megfigyelésből, hogy a falalapozások korábbi sírokat bolygattak meg és a visszabontott falakat is későbbi sírok vágták, arra következtethetünk, hogy a terület déli részét is hosszú időn keresztül használták folyamatosan temetőként. A sírkertek környékén talált számos temetkezés közül egyelőre nehéz pontosan kiválasztani azokat, amelyek az építményekkel egykorúak. Rétegtani és topográfiai helyzete szerint, minden bizonytalán ilyen lehet az az északi építmény közepén előkerült hamvasztásos sír, amelyet a mellékletek alapján (sárga mázas korsó) előzetesen az Antoninus-korra datálhatunk (1177. sír).

A déli sír építmény déli oldalán egy nagy folyami kavicsokkal alapozott, tapasztott, ovális kemencét találtunk, amelynek pontos funkciója ismeretlen, valószínűleg ételkészítéshez használták. Itt a későbbiekben jelentős mennyiségű, minden bizonytalán a polgárvárosból származó szemetet depónáltak. A szemétkben állatsontok, használati tárgyak, és sok *terra sigillata* töredék került elő, amelyek alapján a réteget előzetesen a Kr. u. 2. század közepére datálhatjuk. Ebben később legalább két gyermeksírt ástak.

Különleges leletnek számít egy hamvasztásos sírt körülvevő árok alján fekvő, kissé meggyűrődött, lefelé fordított vékony ólomlemez. (5. kép) A fémlapon egy hosszú, legalább 12 soros – a már megfejtett sorok alapján – latin nyelvű kurzív felirat olvasható. A felirat egy átokszöve-

ditches. The continuation of two parallel east-west running ditches was documented.

More traces of Roman period grave constructions were discovered in 2007. Two quadrangular grave gardens and a small circular ditch were found. Generally, only the wall foundations of the grave gardens could be documented because they had already been pulled down in the Roman Period (Fig. 4). Three carved end elements (*lorica*) with semicircular cross-sections were also found scattered over the territory, which had come from



2. kép: Szórthamvas temetkezés gazdag kerámia melléklettel. Kr. u. 2. század

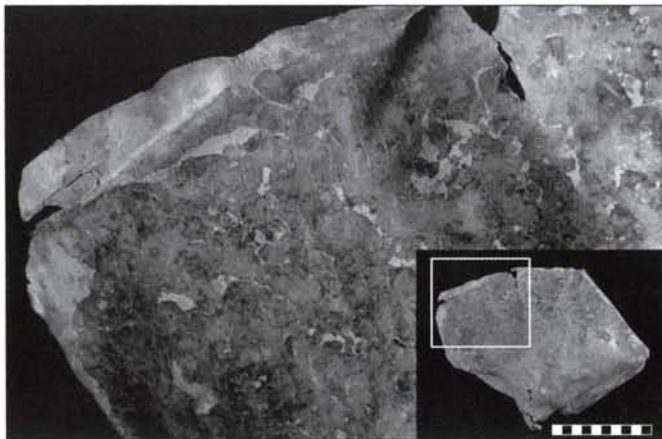
Fig. 2: Scattered cremation burial with ceramic grave goods. AD 2<sup>nd</sup> century



3. Koporsós csontváz  
római temkezés  
Fig. 3: Roman coffin  
burial



4. kép: Római  
kori sír építmény  
visszabontott alapja,  
középen hamvasztásos  
temetkezéssel  
Fig. 4: Dismantled  
Roman grave  
monument with  
cremation burial in  
the center



5. kép: Ólom tábla  
kurzív latin nyelvű  
átok szöveggel (defixio)  
Fig. 5: Lead curse  
tablet (defixio)  
with cursiv Latin  
inscription



6. kép: Valószínűleg kozmetikumok vagy gyógyszerek tárolására szolgáló agancs tégelyek fiatal nő sírjából, Kr. u. 2. század vége - 3. század eleje  
 Fig. 6: Antler containers possibly for holding cosmetics or medications from a young woman's grave, AD 2<sup>nd</sup>-3<sup>rd</sup> century

get (*defixio*) tartalmaz, amelyben több név fordul elő. Ehhez hasonló leletek jól ismertek a római korból. (GAGER 1992) Az átokszövegek jelentős része ógörög nyelvű, de Pannoniából is előkerült már latin nyelvű szöveg. (KOVÁCS-SZABÓ 2007)

Szintén különleges melléklet került elő egy valószínűleg fiatalon elhunyt nő sírjából (1237. sír). A három kerámiaedényt és Antoninus Pius bronzérmét tartalmazó sírban, egy, talán gyógyszerek, vagy kozmetikai szerek tárolására szolgáló, átfúrt csontlapokkal összerősített, öt hengeres csonttégelyből álló készlet került elő. (6. kép)

A 2007-ben feltárt objektumok időrendjét előzetesen az alábbi módon foglалhatjuk össze:

A legkorábbi fázist a félkör metszetű, hosszú, észak-déli, korábban már északon részben feltárt (ZSIDI 2001) római kori

the wall of the grave garden. Both constructions were oriented along the main cardinal directions.

The observation that the wall foundations disturbed earlier graves and the demolished walls were cut by later graves suggests that the southern part of the territory was continuously used for burials over a long period. It is difficult to find the burials among the numerous graves recovered in the area of the grave gardens contemporary with the constructions, although a cremation burial brought to light in the center of the northern construction was certainly such a burial based on its stratigraphic and topographic position. The grave goods (a yellow glazed jug) allowed the excavator to preliminarily date it to the Antonine period (grave no. 1177).

A plastered, oval oven with a foundation of large river pebbles was found on the south side of the southern grave con-

árkok jelentik. Ezekből, minimális leletanyag került elő.

A datálható sírok jelentős része és a négyszögletes sírkertek is Kr. u. 2. századiak. A feltárás déli szélén kisebb területen egy ideig kemence működött, majd helyére nem sokkal később, a Kr. u. 2. század közepe táján szemetet deponáltak. A sírkerteket és a falmaradványokat ugyanakkor nem sokkal később már viszszabontották, erre utal több, a kiszedett falakat vágó, beásott hamvasztásos sír. A temetkezések a Kr. u. 3. században tovább folytatódtak.

Néhány erősen bolygatott, nagyon magasan fekvő téglá- és kőládasír már a Kr. u. 4. századra datálható, valószínűleg szintén ehhez a korszakhoz tartozik, több melléklet nélküli koporsós temetkezés is.

A gázgyári temető 2005 és 2007 között végzett feltárásai során több mint 1270 római temetkezést tártunk fel, melyek feldolgozásuk után gazdag információval szolgálhatnak Aquincum polgárvárosának lakosságáról és életmódjáról.

Lassányi Gábor

#### Irodalom/References:

GAGER 1992 – Gager, J. G. (Ed.): *Curse tablets and binding spells from the ancient world*, New York 1992.

KOVÁCS-SZABÓ 2007 – Kovács P. – Szabó Á.: Újabb latin feliratos átoktábla Pannoniából. *FolArch* 52, (2005-2006) 49–55.

LASSÁNYI 2006 – Lassányi G.: Római temető és gazdasági épületek feltárása a volt Gázgyár (ma Graphisoft park) területén (Excavation of a Roman cemetery and out-buildings in the territory of the former

struction. Its exact function is not known but it was probably used for cooking. Later, a significant quantity of refuse, probably from the Civil Town, was deposited here. Animal bones, utensils and many fragments of Samian ware were found in the oven suggesting that the layer can be preliminarily dated to the middle of the AD 2<sup>nd</sup> century. At least two graves of infants were later dug into the refuse.

A slightly corrugated thin lead plaque turned upside down on the bottom of a ditch surrounding a cremation burial represents a unique find. (Fig. 5) A long cursive inscription in at least twelve lines in Latin can be read. The inscription is a curse text (*defixio*) containing several names. Similar finds are well known from the Roman period. (GAGER 1992) The majority of the curses were written in ancient Greek, although a text in Latin has already been found in Pannonia. (KOVÁCS-SZABÓ 2007)

Another unique object was found in the grave of a woman who had died young (grave no. 1237). The grave contained three ceramic vessels and a bronze coin of Antoninus Pius together with a set of five cylindrical antler containers fixed together with pierced bone plaques. It probably contained medicines or cosmetics. (Fig. 6)

The chronology of the features brought to light in 2007 can be summed up preliminarily as follows:

The earliest phase is represented by the long north-south running ditches with semicircular cross-sections, which had already partly been unearthened to the north. (ZSIDI 2001) They contained a minimal number of finds.

The majority of the datable graves and the quadrangular grave gardens came from

Gas Factory [today known as Graphisoft Park]). *Aqfűz* 12 (2006) 30–36.

LASSÁNYI 2007 – Lassányi G.: Előzetes jelentés az Aquincumi polgárváros keleti (gázgyári) temetőjének feltárásáról (Preliminary report on the excavation in the eastern cemetery [Gas Factory] of the Aquincum Civil Town). *Aqfűz* 13 (2007) 102–116.

ZSIDI 2001 – Zsidi P.: Kutatások az aquincumi polgárvárostól keletre lévő területen (Research in the territory of the Aquincum Civil Town). *Aqfűz* 7 (2001) 76–84.

the AD 2<sup>nd</sup> century. An oven operated for a short time on a small area in the southern part of the excavation territory. A little later, refuse was deposited here around the middle of the AD 2<sup>nd</sup> century. Somewhat later, the grave gardens and the wall remains were pulled down, as evidenced by a number of cremation burials that cut the place of the removed walls. The burials continued in the AD 3<sup>rd</sup> century.

A few badly disturbed brick and stone casket graves on higher elevations have been dated to the AD 4<sup>th</sup> century. Probably many of the numerous coffin burials without grave goods also date this period.

More than 1270 Roman burials were uncovered during the excavations conducted in the Gas Factory cemetery between 2005 and 2007. After their analysis, they should yield a great deal of information on the population of the Aquincum Civil Town and the way they lived.

*Gábor Lassányi*